

Зовнішня політика лейбористів: власний курс чи продовження політики торі?

В'ячеслав Соколов,

доктор історичних наук,
професор кафедри політології

Одеського державного економічного університету

Андрій Соколов,

аспірант кафедри політології

Одеського державного економічного університету

У статті розглядаються проблеми зовнішньої політики теперішнього уряду лейбористів Великої Британії, особливості та динаміка її здійснення, зв'язок із зовнішньою політикою попереднього уряду консерваторів. Визначаються основні напрями зовнішньої політики уряду Великої Британії після подій 11 вересня 2001 року в США.

Вся історія Великої Британії асоціюється з проведенням власної, особливої зовнішньої політики – починаючи з колоніальних війн й утворення Британської імперії й донині. Політика англійських урядів завжди здійснювалася в інтересах держави незалежно від того, були при владі консерватори, лейбористи, ліберали чи уряд був коаліційним [1].

Проте зміни у політичній світовій структурі кінця ХХ - початку ХХІ сторіччя безумовно вплинули на взаємини країн, на їх позиції у світовій спільноті. Відбулися зміни і в якісних параметрах зовнішньої політики Великої Британії, але не змінилося в них головне: основним, як і раніше, залишався інтерес держави, а отже, інтерес тих, хто здійснював владу в цій країні.

В другій половині ХХ століття зовнішня політика Великої Британії мала свої злети й падіння, перемоги і поразки. Та все ж її загальна концепція залишалася незмінною. Вона полягала в наступному: дотримання концепції „трьох концентричних кіл”, згідно з якою Велика Британія має бути, по-перше, „головним партнером США”, по-друге – „світовою державою в центрі Співдружності націй”, по-третє – „західноєвропейською державою з сильними позиціями на континенті” [2, с. 7]. Зрозуміло, за

минулі роки мінялися акценти, по-новому визначалися найважливіші проблеми в зовнішній політиці. Але означені „три кити” продовжували (і нині продовжують) бути основою всієї зовнішньополітичної діяльності Великої Британії.

1979 року на парламентських виборах перемогли консерватори, які перебували при владі 18 років. Це була епоха М. Тетчер – „залізної леді”, яка здійснювала досить тверду, прагматичну зовнішню політику. Це були й роки „холодної війни” у найгостріших її проявах. У той період для Великої Британії склалося досить непросте міжнародне становище, у якому їй ще належало „знайти себе”. Тим часом, М. Тетчер „ніколи не працювала в галузі дипломатії на урядовому рівні. З часів Н. Чемберлена вона була першим прем'єр-міністром, який не мав у минулому досвіду керівництва будь-яким зовнішньополітичним відомством” [3, с. 138]. Проте це не зашкодило „залізній леді” розпочати війну з Аргентиною за Фолклендські острови, визначити агресивну позицію щодо СРСР тощо.

Прийнявши 1997 року естафету влади у консерваторів, лейбористи у зовнішній політиці фактично продовжили їх курс. На той час відійшла в минуле напруга „холодної війни”, загроза ядерного конфлікту, військового протистояння з країнами Варшавського договору. Але суть зовнішньої політики країни, спрямованої, передусім, на забезпечення власних національних інтересів на міжнародній арені, залишилася такою ж, як і була, правда, в новому форматі.

Крім того, кінець ХХ сторіччя ознаменувався таким явищем у світовій політиці, як міжнародний тероризм. З огляду на становище Великої Британії як країни, що здійснювала багатівікову колоніальну політику, міжнародний тероризм став для неї реальною небезпекою. Крім того, існувало й безліч інших проблем, що вимагали ефективного вирішення. Зрозуміло, уряд Т. Блера мав продемонструвати в цих умовах своє дипломатичне мистецтво.

У промові, виголошеній в Чикаго 22 квітня 1999 року, Т. Блер, розглядаючи косовську проблему, спробував пояснити позицію свого уряду, яку він назвав „новою доктриною міжнародної спільноти”. Він, зокрема, заявив, що глобалізація - це не тільки економічний, але й політичний феномен. „Якщо ми хочемо жити в безпеці, то не можемо собі дозволити заплющувати очі на конфлікти і порушення прав людини в інших країнах” [цит. за 4, с. 46]. Його слова означали, що зовнішня політика його уряду не зазнає особливих змін у порівнянні з політикою попередників.

Отже, чи збереглася в зовнішній політиці лейбористів концепція „трьох концентричних кіл”? Безумовно. І особливо здивував усіх курс на реалізацію імперських ідей, який для лейбористів був не настільки властивий, як для консерваторів. Член національного виконавчого комітету Лейбористської партії М. Седдан у статті „Друг Америки: міркування про Тоні Блера” зазначав, що новий прем'єр „вдягнувся в пурпурну імперську

мантію, його лівий інтернаціоналізм перетворився на традиційний імперіалізм” [цит. за 4, с. 50]. Автор мав, мабуть, на увазі європейську політику Великої Британії, що захищала насамперед власні національні (імперські) інтереси і, звичайно ж, прагнення Т. Блера втручатися у світові проблеми, видаючи себе (Велику Британію) за якусь спільноту, здатну усіх повчати.

На рубежі ХХ і ХХІ сторіч Велика Британія продовжувала залишатися однією з найбільш розвинутих держав, міцно посідаючи четверте місце у світі за розвитком економіки. Очевидно, звідси й „особлива” позиція в Євросоюзі, у двосторонніх відносинах з країнами Європи тощо. Та в цілому Англія все ж втрачала свою „політичну вагу” попри всі свої імперські амбіції.

Після переконливої перемоги на виборах до парламенту 2001 року Т. Блер продовжив політику стосовно „третіх” країн з імперських позицій. Це засвідчив, зокрема, його візит до Аргентини в липні 2001 року. Т. Блер став першим британським прем’єром, що відвідав цю країну з часів війни за Фолклендські острови. Його виступи в Аргентині, а потім у Бразилії віддзеркалювали позиції не тільки самої Великої Британії, але й інших країн Євросоюзу. Від їх імені Т. Блер заявив, що буде боротися за відкритість європейських ринків для інших країн, за активізацію діяльності Світової організації торгівлі, що дасть можливість країнам Латинської Америки заощадити 400 мільярдів доларів [5]. Він висловив підтримку реформам в Аргентині, підкресливши необхідність запровадження в країні жорсткої економії, спрямованої на запобігання економічному краху.

З „миротворчими” тезами Т. Блер виступив на арабському телеканалі „Аль-Джазира” щодо подій в Афганістані. Знову ж від імені усіх (Заходу) він заявив, що в минулому Захід припустився помилок стосовно Афганістану й пообіцяв, що таке більше не повториться. „Коли росіяни пішли з Афганістану, ми повинні були вже тоді виробити план відродження країни, допомогти їй знову стати на ноги, але ми не зробили цього”, - зазначив британський прем’єр [6]. Т. Блер закликав провести демократичні вибори в Афганістані (зрозуміло, після закінчення воєнних дій) на широкій основі із залученням представників всіх етнічних груп країни.

У січні 2002 року Т. Блер здійснив поїздку до Індії, Пакистану і Бангладеш. Це був вояж у ході активних дипломатичних маневрів лейбористського уряду після подій 11 вересня 2001 року в США. Прем’єр висловився за врегулювання індо-пакистанських відносин. Виступаючи перед бізнесменами в Бангалорі, Т. Блер заявив, що завдяки своєму минулому Британія має безпрецедентні зв’язки з країнами усього світу, і вона готова відігравати провідну роль у війні проти тероризму. І хоча існування імперії закінчилося, однак тепер Британія сформувала нову, „сучасну зовнішню політику”.

Опозиція в Англії виступила з критикою прем’єр-міністра,

обвинувативши його в тому, що він багато уваги надає зовнішній політиці – на шкоду вирішенню внутрішніх проблем. Т. Блер відповів, що обидві сфери міцно пов'язані, і він не бачить тут жодної своєї помилки. „Іноді здаються утопічними думки про те, що ми можемо змінити світ після подій 11 вересня, – сказав він. – Але якщо ми хоча б не спробуємо зробити це, то навіщо взагалі уряд і політика?” [7].

Лейбористський прем'єр-міністр Великої Британії, як і його попередники консерватори, на перше місце у зовнішній політиці ставить відносини з США. Ще не будучи при владі, Т. Блер підтримував контакти з президентом США Б. Клінтоном, схвалюючи його політику в Європі (зокрема, щодо розділу Югославії) та на Близькому Сході. Орієнтація уряду Т. Блера на підтримку США проявилася і в ході воєнної операції НАТО в Югославії весною 1999 року. Причому, саме Велика Британія в цьому питанні була найактивнішою серед європейських країн. Фактично Т. Блер в усьому продовжив політику М. Тетчер. Як пише російський дослідник лейборизму С. Перегудов, „як свого часу в стосунках М. Тетчер і Р. Рейгана, у взаєминах Т. Блера і Б. Клінтона відіграє роль близькість ідейно-політичних позицій і позицій з низки конкретних питань соціально-економічного розвитку” [8, с. 163].

Після обрання Дж. Буша президентом США, першим з європейських лідерів у Кемп-Девід прибув Т. Блер. Темою переговорів стали плани США щодо розгортання національної системи ПРО, політика стосовно Ірану. Обидва лідери заявили, що особливі відносини між їх країнами зберігаються, що, за словами тодішнього радника президента США з національної безпеки К. Райс, підтверджує особливий статус дружніх відносин між Великою Британією і США. Т. Блер підкреслював, що його країна виступає сполучною ланкою між Європою і США.

Велику Британію і США пов'язує не тільки історичне минуле. Світ, що вступив в епоху глобалізації, має різні підходи до тлумачення нинішніх світових процесів. Є свої підходи і в США, які, об'єднавшись з Великою Британією, сформуvalи нові англосаксонські цінності, що мають визначати принципи глобалізаційних процесів. США в нових умовах, безумовно, потребують підтримки, намагаючись монополізувати світове лідерство. І таку підтримку лейбористський уряд Великої Британії їм забезпечує.

Третя перемога лейбористів на парламентських виборах ще більше зміцнила не тільки міждержавні, але й, певною мірою, міжпартійні зв'язки британських лейбористів і республіканців США. Це особливо важливо для Т. Блера, оскільки його супротивники постійно прагнуть „вбити клин” між цими політичними силами, доводячи, що „лівим” неолейбористам не по дорозі з „правими” республіканцями. Тому, знову обійнявши посаду прем'єр-міністра, Т. Блер свій перший візит здійснив до США. Незважаючи на деякі розбіжності (Дж. Буш не в усьому підтримав план британців стосовно списання боргів африканських країн), сам факт перших відвідин США Т. Блером після його третьої перемоги на виборах

говорить багато про що.

Але найбільш значимий знак солідарності Великої Британії і США - це військова участь англійського контингенту в бойових діях в Іраку. Логіка прем'єр-міністра Т. Блера проста: боротьба з тероризмом передбачається тривалою і напруженою. Підтримуючи США в їх політиці щодо Іраку, Велика Британія посилює загальносвітовий опір міжнародному тероризму. Та сьогодні найбільшим прорахунком зовнішньої політики лейбористського уряду в країні вважають участь в іракській військовій кампанії. Так, генерал М. Роуз, колишній командувач сил ООН у Боснії, закликав Т. Блера подати у відставку через війну в Іраку. „Розпочати війну, ґрунтуючись на помилкових передумовах, це не той вчинок, про який потім дозволено легко забути”, - сказав генерал в ефірі радіо BBC [9]. Питання про доцільність участі Великої Британії у війні в Іраку розглядалось і в парламенті, але й дотепер не з'ясовано, як приймалося це політичне рішення.

Співробітництво Т. Блера і Дж. Буша не принесло їм успіху в Іраку. Це послабило позиції як одного, так і іншого. З цієї нагоди англійський журнал „Економіст” пожартував, що Т. Блер і Дж. Буш являють собою „вісь слабких” (англійською „axis of feeble” - гра слів з відомим визначенням Дж. Буша „axis of evil” - „вісь зла”) [10].

Зовнішня політика Великої Британії є багатоплановою. Та одним з пріоритетних її напрямів усе ж залишається європейський. Протягом півстоліття Англія прагне посісти лідируюче становище на старому континенті. Якщо після Першої світової війни це їй вдавалося, то пізніше інші країни (насамперед, Німеччина і Франція) почали витісняти її з цих позицій. У рамках Євросоюзу Англія усе ще впливає на його політику, але і Євросоюз впливає на політику Англії.

Т. Блер у своїй політиці останніх років не просто шукає добрих взаємин з керівництвом Німеччини і Франції, але й сам виступає ініціатором багатьох заходів, навіть не завжди вигідних Великій Британії. Питання оборони, ядерна стратегія, економічні проблеми з третіми країнами, нарешті, міжнародні події, що вимагають колективних зусиль для їх вирішення, - все це стає предметом обговорення на зустрічах „великої трійки”. Так, у жовтні 2003 року ці три країни провели переговори з Іраном, результатом чого стало підписання іранським урядом додаткового протоколу МАГАТЕ про гарантії припинення дій зі збагачення урану. Правда, згодом Іран відійшов від своїх обіцянок, але на момент підписання документа це був безумовний дипломатичний успіх.

Варто підкреслити, що саме з колишнім канцлером Німеччини Г. Шредером Т. Блер підписав знаменитий маніфест „Третій шлях”, що не тільки зблизило лейбористів і німецьких соціал-демократів, але й визначило ідеологію міжнародного соціал-демократичного руху кінця ХХ століття.

Таким чином, зовнішня політика лейбористського уряду, що перебуває

при владі з 1997 року, є продовженням політики консерваторів, але з урахуванням нових обставин на міжнародній арені. Десять років - чималий термін. З'явилися нові проблеми, що вимагають особливого підходу до їх вирішення. Наприклад, відносини з Росією. Тут важливо підкреслити, що обидві сторони у взаєминах позбавлені будь-яких сентиментів - відносини будуються прагматично, з урахуванням нинішніх реалій. Від початку президентства В. Путіна його зустрічі з Т. Блером були регулярними: крім загальних міжнародних зустрічей не раз відбувалися двосторонні зустрічі - як у Росії, так і у Великій Британії. Протириччя, що виникали, досить швидко усувалися. Досить сказати, що візит російського президента до Великої Британії, що відбувся в липні 2003 року, був першим державним візитом за останні сто років. Росія стає, за висловом принца Ендрю, герцога Йоркського, ключовим гравцем на енергетичному ринку Великої Британії: угода між British Petroleum (BP) і ТНК, третьої за величиною російської компанії, склала 6,75 мільярда доларів [11, с. 46].

Протягом усіх періодів перебування при владі лейбористи у своїх зовнішньополітичних настановленнях, та й будучи в опозиції, завжди орієнтувалася на національні інтереси держави. З багатьох питань міжнародних відносин лейбористи і консерватори виступали єдиним фронтом. Або здійснювали ті чи інші дії за мовчазної згоди. Розходження, безумовно, траплялися, але вони мали, як правило, лише тактичний характер. Боротьба за владу двох політичних сил - лейбористів і консерваторів - точилася постійно, і прорахунки в зовнішній політиці використовували обидві партії у боротьбі між собою. Та все ж загальна тенденція зовнішнього політичного курсу зберігалася, що відповідає відомому афоризму: у Британії немає друзів, у неї є лише супутники, союзники в досягненні цілей.

Література:

1. Див.: **Трухановский В. Г.** Внешняя политика Англии после Второй мировой войны. - М., 1957; **Туганова О. Э.** Политика США и Англии на Ближнем и Среднем Востоке - М., 1960; **Петров В.** Дипломатия Даунинг-стрита - М., 1964; **Красивников А. Н.** Внешняя политика Англии и лейбористская партия (1951 - 1964). - М., 1968; **Притт Д. Н.** Очерки внешней и внутренней политики лейбористов в 1945 - 1951 гг. - М., 1964; **Ломакин В. К.** Внешнеэкономическая политика Великобритании. - М., 1988 и др.

2. **Палм-Датт.** Новые черты международного положения // Проблемы мира и социализма. - 1965. - № 5. - С. 3 - 12.

3. **Попов В. И.** Маргарет Тэтчер: человек и политик (взгляд российского дипломата). 2-е изд., доп. - М.: Международные отношения: 2000. - 464 с.

4. **Терентьев А. А.** Торийская внешняя политика Тони Блера // Мировая экономика и международные отношения - 2005. - № 9. - С. 46 - 54.

5. <http://news8.thdo.bbc.co.uk/hi/russian/press/news->

- id_1466000/1466068.stm - Русская служба BBC, 31 июля 2001 года.
6. http://news8.thdo.bbc.co.uk/hi/russian/press/news-id_1590000/1590384.stm - Русская служба BBC, 10 октября 2001 года.
7. http://news8.thdo.bbc.co.uk/hi/russian/press/news-id_1744000/1744225.stm - Русская служба BBC, 5 января 2002 года.
8. **Рубинський Ю. Т.** Ліонель Жоспен. **Прегудов С. П.** Тоні Блер. **Орлов Б. С.** Гехард Шрьодер. Політичні портрети. – К.: Основні цінності, 2004. – 222 с.
9. http://news8.thdo.bbc.co.uk/hi/russian/press/news-id_4595000/4595898.stm - Русская служба BBC, 9 января 2006 года.
10. http://newsvote.bbc.co.uk/mpapps/pagetools/print/news.bbc.co.uk/hi/russian/news/newsid_5015000/50158824.stm - Русская служба BBC, 25 мая 2006 года.
11. **Терентьев А. А.** Торийская внешняя политика Тони Блера // *Мировая экономика и международные отношения.* – 2005. – № 10. – С. 45 - 53.